

Жидяк О.Р.,
к.е.н., докторант
Науково-дослідний фінансовий інститут
ДННУ "Академія фінансового управління"
Міністерства фінансів України

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Забезпечити стабільний, конкурентоспроможний і сталий розвиток аграрної сфери в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів можна лише в тому разі, якщо цей розвиток здійснюватиметься на основі інноваційної діяльності аграрних підприємств. Інноваційна діяльність є специфічною і ризикованою сферою інвестиційних вкладень, що вимагає значних фінансових витрат, особливо на першому етапі процесу нововведень. Це не завжди під силу приватному підприємництву навіть в економічно розвинених країнах. Саме тому розвитку підприємств аграрної сфери приділяється значна увага, спрямована на підвищення ефективності використання природних, фінансових і трудових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми державної підтримки виробництва аграрних підприємств завжди приділялась належна увага. Різноманітними дослідженнями цієї проблеми займалися і зробили вагомий внесок у її розвиток такі вітчизняні вчені як В.Г. Андрійчук, В.П. Глушко, Т.І. Єфименко, В.В. Ковальов, М.Х. Корецький, О.А. Ковтун, Т.Ф. Куценко, М.Й. Малік, О.М. Могильний, П.С. Рогожин, П.Т. Саблук, С.М. Чистов, В.Я. Шевчук, О.Г. Шпикуляк та інші. Однак, як показує огляд літературних джерел, окремі питання державної підтримки сільського господарства ще недостатньо вивчені й вимагають глибшого дослідження.

Постановка завдання. Головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно безпечних енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва й реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження показують, що в міжнародній практиці саме держава фінансує передові науково-технічні розробки і найбільші проекти, впровадження яких не під силу приватному бізнесу. Цим держава досягає своїх соціально-економічних цілей: нейтралізує побічні ефекти в економіці, реалізує соціальну політику, стимулює економічний ріст. Вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду свідчить про те, що держава має величезні невикористані резерви інвестиційної підтримки інноваційних процесів, здатних мотивувати інвесторів до фінансування нововведень.

Реалії сьогодення вимагають від аграрної сфери економіки України пошуку інноваційних шляхів розвитку, які б стали основною передумовою підвищення його ефективності. Адже нині ринкова трансформація економіки держави змістила акценти економічного розвитку в бік сировинних галузей і згортання наукоємних виробництв, ресурси науки виявилися незатребуваними, а витрати на них скорочені як непродуктивні, що призвело до згортання масштабів сфери науки [1]. У такій ситуації необхідний перехід економіки України на інноваційну модель розвитку всіх галузей сільського господарства. Це потребує формування адекватного ринковим умовам механізму державної підтримки на основі інноваційної політики, спрямованої на забезпечення синергетичного ефекту взаємодії всіх суб'єктів інноваційного процесу.

Розвиток економіки України на інноваційній основі вимагає підвищення конкурентоспроможності підприємств агросфери, їх адаптацію до нових умов господарювання, зростання темпів модернізації виробництва, піднесення конкурентоспроможності та якості сільськогосподарської продукції вітчизняних товаровиробників [4]. Проте в Україні функціонує розгалужена мережа науково-дослідних організацій аграрного профілю, спроможних розв'язувати сучасні науково-технічні проблеми розвитку сільського господарства. В арсеналі здобутків діяльності цих організацій є багато нововведень. Це, зокрема, прогресивні системи землеробства, нові високопродуктивні сорти й гібриди сільськогосподарських культур, техніко-технологічні системи та їх важливі елементи щодо виробництва рослинницької і тваринницької продукції, рекомендації щодо соціально-економічного розвитку сільських територій і забезпечення дохідності аграрного виробництва в Україні.

Разом з тим, за останні роки відбулися певні зміни. Насамперед, це стосується зниження ролі науки як основної рушійної сили техніко-економічного прогресу. Вітчизняна наука, власне кажучи, перестала бути основним чинником соціально-економічного розвитку, різко послабила свій вплив на інноваційні процеси в суспільстві. Відсутність у приватних інвесторів стимулів і можливостей

фінансування інноваційної діяльності визначають необхідність формування нових форм, методів та меж державної підтримки інноваційної діяльності. Тому державну інвестиційну підтримку інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери потрібно здійснювати цілеспрямовано й поетапно, а саме через: визначення пріоритетів у науковому та технічному розвитку; визначення принципів інвестиційної підтримки інноваційної діяльності; вибір методів державної підтримки інноваційної діяльності; вибір джерел інвестиційної підтримки інноваційної діяльності; оцінку відповідності інноваційних проектів пріоритетам держави й відбір проектів для їх фінансування; контроль за використанням коштів держави [5].

В основу системи державної підтримки інноваційної діяльності аграрних підприємств повинні бути покладені принципи відповідності основних напрямів їхньої діяльності. На наш погляд, мають бути враховані такі вимоги: з державного бюджету на безоплатній основі можуть фінансуватися тільки фундаментальні наукові дослідження, а також об'єкти аграрної сфери, що мають загальнодержавне значення, й об'єкти, пов'язані із соціальною, екологічною та національною безпекою; кошти держави на інноваційний розвиток аграрних підприємств повинні виділятися на фінансування чітко визначених програм і проектів з наступним контролем результативності їхньої діяльності.

Нами запропонована система інноваційних механізмів підприємництва в сільськогосподарському виробництві. Стосовно державного регулювання інноваційного підприємництва конкретна конфігурація цих механізмів буде характеризуватися дуже помітною специфікою. Розглянемо особливості системи інноваційних механізмів в сільськогосподарському виробництві (табл. 1). Ми пропонуємо розглядати інноваційні механізми з урахуванням процесів, що відбуваються на макрорівні, рівнях регіонів і підприємств.

Таблиця 1

Особливості системи інноваційних механізмів у сільськогосподарському виробництві

Рівень управління	Елементи системи інноваційних механізмів				
	Механізм організації інноваційної діяльності	Механізм розробки і впровадження	Механізми фінансування і стимулювання	Механізми технологічного трансферу	Механізми інтелектуальної власності
Макрорівень	Створення і реорганізація державних органів управління інноваційною діяльністю, створення інноваційної інфраструктури державного рівня.	Розробка державної інноваційної стратегії, пріоритетних напрямів НТП, переліку критичних технологій	Визначення обсягів фінансування НДДКР із державного бюджету в цілому і за найважливішими напрямками.	Визначення переліку переданих технологій, створення інфраструктури технологічного трансферу, визначення умов передачі технологій	Система заходів для захисту національних технологій, здешевлення патентування.
Регіональний рівень	Прив'язка процесів створення державних НПК до конкретних регіонів.	Формування регіональних програм НТП.	Інноваційні субсидії регіонам.	Створення регіональних агентств передачі технологій, розробка мотивацій створення підприємств-реципієнтів у регіонах.	Субвенції відсталим регіонам на купівлю високотехнологічних ліцензій.
Рівень підприємства	Створення державних НТО, НПК, консорціумів.	Державне замовлення підприємствам, НТО і НПК на проведення НДДКР, освоєння нових видів продукції	Обсяги фінансування підприємств, нормативи розподілу прибутку, система мотивацій, опціони на купівлю акцій	Визначення прав підприємств з передачі технологій, розробка системи мотивацій	Пільговий митний режим і режим оподаткування прибутку по ліцензійній високотехнологічній продукції

Для забезпечення ефективного державного регулювання інноваційного підприємництва дуже важливе значення має наявність у керівника сільськогосподарського підприємства права створювати нові структурні інноваційні одиниці або реорганізувати діючі. Підприємець має погодити такі дії з вищими організаціями тільки у виняткових випадках (наприклад, коли витрати на створення перевищують можливості підприємства) [6]. Керівник мусить сам вирішувати, у які інноваційні асоціації і консорціуми йому доцільно вступати. Хоча, на думку автора, при цьому варто необхідність враховувати і доцільність збереження можливостей управління процесами від створення до впровадження інновацій з боку держави.

Збереження науково-інноваційного потенціалу необхідне як на державному рівні, так і на рівні аграрних підприємств. А оскільки для обороту капіталу в інноваційній сфері потрібний час, то для підприємств дуже важливою є підтримка їх у цій діяльності. Результативність підтримки місцевою владою інноваційних процесів на аграрних підприємствах значною мірою визначається методами впливу. Як свідчить аналіз, дотепер місцеві адміністрації приймали самі фінансову участь у цих проєктах, сприяли пошуку потенціальних інвесторів.

Державна підтримка інноваційного аграрного підприємництва може здійснюватися двома методами. До них належать пряме і непряме фінансування інноваційного розвитку аграрного підприємства (рис. 1) [7].

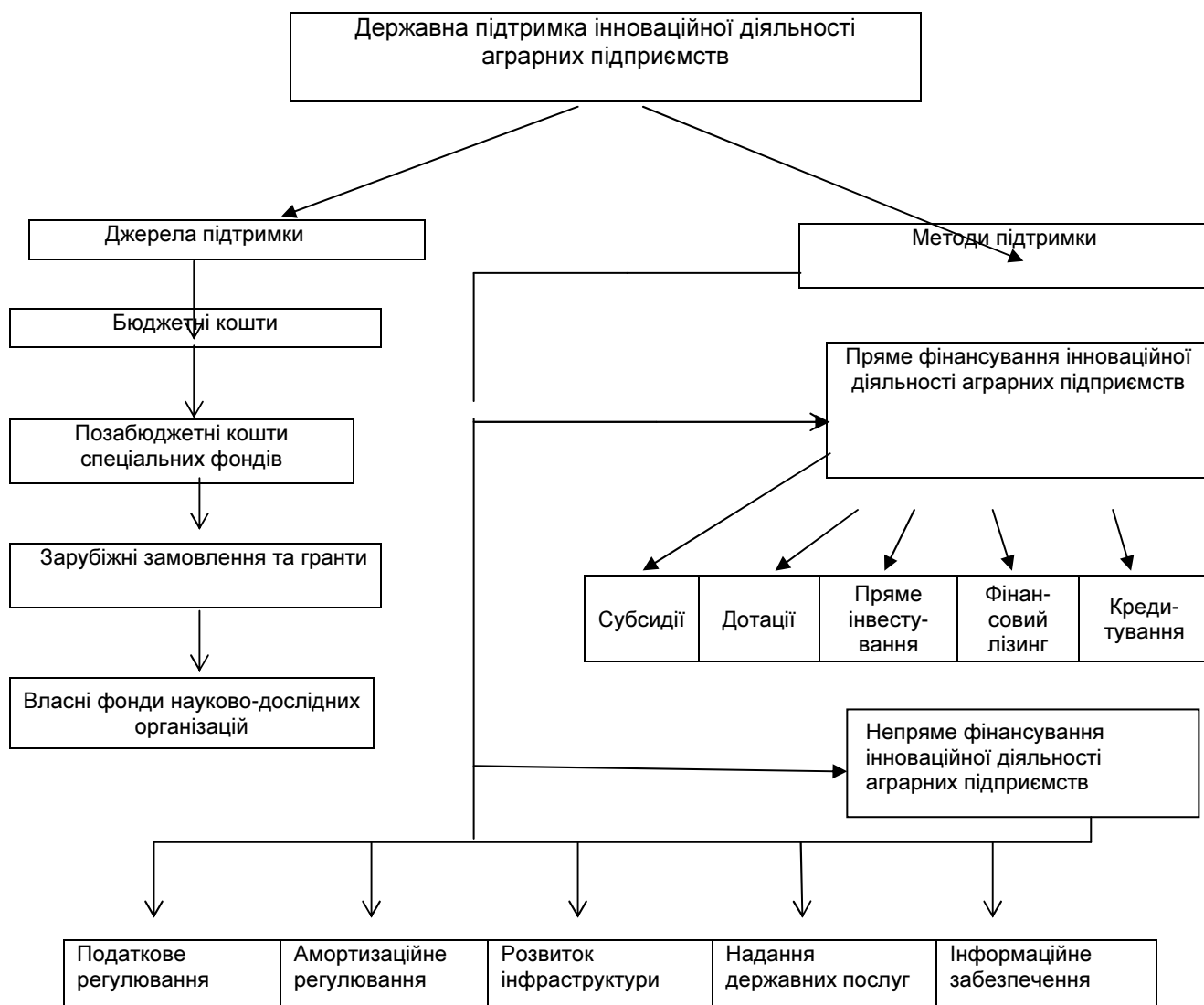

Рис. 1. Система державної підтримки інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери

Пряме фінансування державою інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери здійснюється адміністративно-організаційними і програмно-цільовими методами, зокрема в таких формах: субсидії, що являють собою безповоротну допомогу й виділяються учасникам інноваційної діяльності в критичні моменти становлення та розвитку; дотації – асигнування з бюджету на покриття збитків від інноваційної діяльності основних учасників; пряме інвестування – довгострокові вкладення державних коштів у науково-технічні напрацювання, виконання досліджень і розробок конкурентоспроможних виробництв і технологій; фінансовий лізинг – зводиться до покриття частини витрат, що мають підприємства через придбання нових і заміни старих машин й устаткування; кредитування інноваційної діяльності, основними факторами якого виступають прямі пільгові позики, гарантовані позики та компенсаційні угоди [3].

Методи непрямого державного фінансування інноваційного аграрного підприємництва полягають у створенні пільгових умов для здійснення інноваційної діяльності та її стимулювання. Вона полягає в наданні коштів виконавцям досліджень і розробок, що зводиться до надання послуг пільгового податкового й амортизаційного регулювання аграрних підприємств, що займаються

інноваційною діяльністю, а також створення інфраструктури інноваційної діяльності та надання інноваторам державних послуг.

Висновки з даного дослідження. Розвиток інноваційного підприємництва в аграрній сфері здійснюється через систему інноваційних механізмів: пошуку інноваційних рішень, організацію, розробку і впровадження, фінансування і стимулювання, технологічні трансферти, інтелектуальну власність, в якій одним із джерел інвестиційної підтримки інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є держава. При цьому, політика держави ґрунтується як на прямому фінансуванні інноваційної діяльності, здійснюваної різними виконавцями, так і на створенні умов, сприятливих для нарощування витрат на інновації аграрними підприємствами. Недодержуючи кошти в бюджет при їх оподаткуванні, держава разом з тим має гарантію використання коштів в інтересах свого інноваційного розвитку, причому в тих напрямках, які диктують потреби ринку і можуть забезпечити значний ефект від їхньої інвестиційної підтримки.

Література

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник / За ред. П.Т. Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – Вип. 4. – 601 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник] / В.Г. Андрійчук // [2-е вид., доп. і пер.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Державне регулювання економіки / С.М. Чистов [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
4. Ковальов В.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності в аграрній сфері / В.В. Ковальов. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 182 с.
5. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія / М.Х. Корецький. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 260 с.
6. Малік М.Й. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2006. – № 4. – С. 3-10.
7. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери / О.М. Могильний. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
8. Основи аграрної економіки: [підручник] / В.П. Галушко, О.А. Ковтун [та ін.]. – К.: Вища освіта, 2003. – С. 144-150.
9. Шевчук В.Я. Основи інвестиційної діяльності / В.Я. Шевчук, П.С. Рогожин. – К.: Генеза, 2000. – 384 с.

УДК 005.336(075.8)

Алексєєв С.Б.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. В процесі подолання наслідків економічної кризи основною умовою довгострокового виживання і досягнення цілей підприємства, сталого і конкурентоспроможного розвитку є використання стратегічних підходів до управління підприємством. Для ефективного впровадження в практичній господарській діяльності механізмів і методів стратегічного менеджменту підприємство повинно мати можливість вірно і адекватно сформувані свій стратегічний потенціал на підставі сучасних наукових підходів. Одним з найважливіших чинників, що впливають на структуру і на процес формування стратегічного потенціалу підприємства є галузева специфіка і особливості його основної діяльності. Тому наукові проблеми, пов'язані з особливостями формування стратегічного потенціалу підприємств торгівлі є, безперечно, актуальними.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Для сучасних посткризових умов в Україні характерною рисою є розвиток торгівлі, оскільки саме ця галузь найбільш динамічно та швидко реагує на будь-які зміни в економіці. В умовах зростання споживчих вимог і розширення структури споживання роль роздрібно торгівлі як галузі економіки зростає. Відповідно зростає і зацікавленість проблемами розвитку торгівлі з боку таких вітчизняних та зарубіжних провідних вчених як